Enric Vila

Breu història de la Rambla

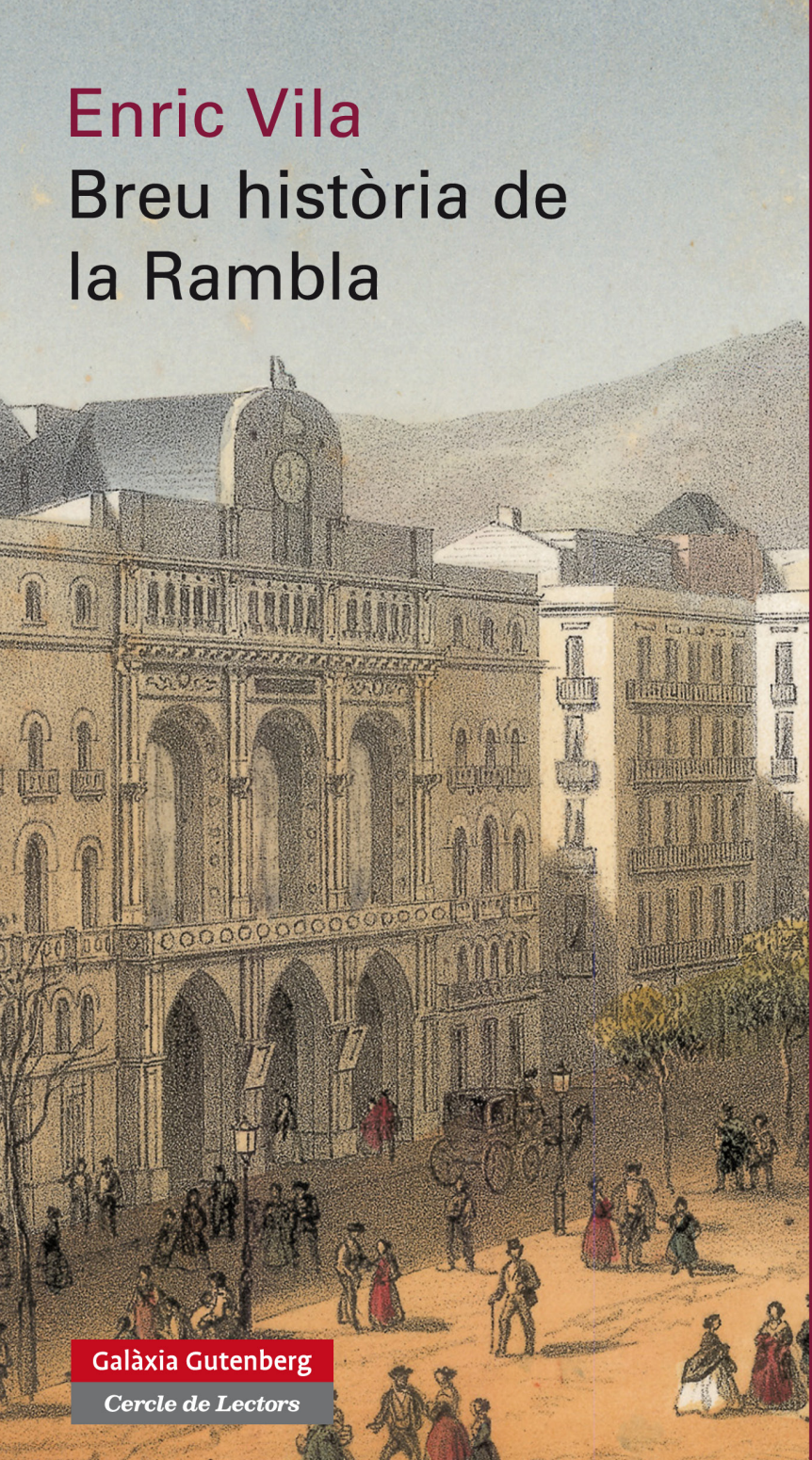

Galàxia Gutenberg
Cercle de Lectors

Enric Vila

Breu història de la Rambla

Ajuntament de Barcelona

Galàxia Gutenberg
Cercle de Lectors

Prefaci

Quan el meu besavi de Maçanet de Cabrenys, instal·lat a Barcelona des de ben petit, es va haver de fer operar de l'estómac, preveient que no se'n sortiria va demanar al conductor de l'ambulància que tingués l'amabilitat de passar-lo per la Rambla, abans de dur-lo a l'hospital. El gener de 1939, el president Companys també es va voler acomiadar de la Rambla a l'hora de marxar cap a l'exili i, amb els ulls negats de llàgrimes, va ordenar el xofer que fes una darrera volta pel passeig, abans d'enfilar el camí de la frontera.

Des de mitjan segle XVIII, i fins a la Guerra Civil, la Rambla va ser el símbol de Barcelona i el carrer més estimat dels catalans. Per comprendre aquesta devoció, primer cal explicar que quan Felip V va sotmetre la ciutat va ordenar de construir, en nom de la divina Providència, una gran Ciutadella al barri de la Ribera, on ara hi ha el Parlament.

Camilo José Cela ho recorda amb esportivitat en el seu llibre sobre Barcelona:

«Amb les seves sis places i la seva cinquantena llarga de carrers, la Ribera era aleshores un dels barris més rics i més pròspers de la ciutat, però a despit dels precs dels estadants la piconadora va enderrocar més de 1.300 edificis, entre els quals hi havia els convents de Sant Agustí i de Santa Clara, i també l'hospici de Montserrat i l'església de la Pietat, tots ells vernissats per la pàtina de la

història que brillava a la flor de la seva noble pedra medieval. Visca Espanya!»

Potser perquè la Rambla era un espai perifèric i poc urbanitzat, no va patir la sort general de Barcelona, després de 1714. A l'edat mitjana els reis catalans havien somiat de construir a la part baixa del passeig un gran palau cara a mar que hauria canviat la fesomia de la ciutat i de la zona. Amb la complicitat del Consell de Cent, van comprar terrenys i van contractar jardiners, però va venir el Compromís de Casp i la unió amb Castella i el projecte es va estroncar. Potser a causa d'aquesta decepció, la Rambla va quedar en un oblit relatiu i només a partir del segle XVI va agafar, molt lentament, una mica més de to, gràcies a les institucions acadèmiques i religioses que s'hi van anar instal·lant.

En el moment d'esclatar la guerra contra Felip V, la Rambla no era el millor lloc per anar-hi a lluir els diners ni per passejar-hi amb la senyora. El Consell de Cent li havia donat un cert impuls, però el rovell de l'ou de Barcelona continuava estant a la Ribera. Curiosament va ser amb l'arribada dels borbons que la Rambla va agafar volada. Un cop sotmesa la ciutat, l'exèrcit invasor va situar-hi dues casernes, una a les Drassanes i una altra a Canaletes, just a l'edifici de la universitat, que va ser traslladada a Cervera perquè la dirigís aquell rector que deia: «Lluny de nosaltres la funesta mania de pensar.»

La militarització no va impedir que la Rambla es convertís en l'espai més viu de Barcelona i, per tant, en el focus del seu renaixement. Com si hagués quedat al marge del Decret de Nova Planta, el passeig va agafar el relleu als carrers passats per la piconadora i, mentre Catalunya s'enfonsava en un provincianisme obscur, es va anar modernitzant. Poc a poc, l'antiga riera que havia quedat a mig urbanitzar va tornar a Barcelona el record de la ciutat anterior a 1714, aquella ciutat que tenia tavernes i

botigues a cada carrer i una guitarra i una pistola a cada casa. L'home és pueril i necessita mirar-se en algun mirall per estar segur que existeix, i la Rambla va ser aquest mirall. Vet aquí una manera d'explicar per què l'entusiasme pel passeig va arribar a ser tan unànime.

Fins a la Guerra Civil, la Rambla va representar l'esperit democràtic i europeu dels catalans. La seva fama va ser tan sorollosa que, quan els escriptors de tot el món van començar a parlar-ne, a tots els barris de la ciutat i a totes les províncies del país van aparèixer carrers que volien imitar el seu cosmopolitisme, la seva gràcia, la seva sensualitat. La rambla del Guinardó, la rambla de Catalunya, igual que les rambles de Tarragona, de Lleida i de Girona es van obrir sota la inspiració irradiada pel fenomen de la Rambla. La dèria es va extendre a capitals de l'estranger i, per posar un exemple, a Montevideo la rambla Wilson i la rambla Roosevelt es van inaugurar sota aquest magnífic estat d'ànim.

Per la Barcelona del segle XIX corria una dita que feia: «No és bon barceloní qui no es passeja per la Rambla al vespre o al matí». Joan Maragall complia el seu deure tan gelosament que durant una d'aquelles vagues sanguinàries que van fer famosa la ciutat, va escriure, perdent la paciència, a un amic seu que vivia a les colònies: «Una setmana sense veure la Rambla de les Flors ni el Pla de la Boqueria!» Josep Pla no era precisament un admirador de Barcelona, però en *El quadern gris* hi escriu: «La Rambla és una meravella. És un dels pocs carrers de Barcelona en el qual m'hi sento plenament bé.»

Els elogis venien de tan lluny que, ja el 1837, el meravellós Stendhal va apuntar, després de fer-se un tip de criticar-nos: «La Rambla és un encís». En la seva guia de Barcelona de 1951 (perquè en tenia una altra dels anys vint), Carles Soldevila diu que, abans de la Guerra Civil, treure el nas al passeig era com «passar una mà

plena de xafarderia i de tendresa sobre el mateix cor de la ciutat». L'escriptor va dedicar una colla de pàgines a explicar –mirant de no ofendre la censura–, per què sota el govern del Centinela de Occidente la Rambla no havia recuperat la seva màgia.

Així, recorda que la Rambla no va ser mai un carrer flamant, monumental ni venerable. Assegura que en el seu millor moment, quan ell la va conèixer a primers del 1900, els edificis estaven fets de materials senzills i que les façanes es veien brutes i les voreres escrostonades. Diu que els venedors de diaris anaven desarrapats; que les parades oferien potingues sospitoses; que les ferradures dels cavalls feien un soroll eixordador i que, barrejat amb els grinyols dels tramvies i els crits dels conductors de carros que fuetejaven els animals, el carrer, en conjunt, et fotia el cap com un timbal.

«Vista detall per detall –escriu Soldevila– aquella Rambla era espantosament vulgar.» Un urbanista o un aristòcrata de l'època no hauria sabut com agafar-la. Les línies del carrer semblaven dibuixades per Gaudí. Els plàtans creixien asilvestrats, desproveïts de la més mínima jardineria. Les branques dels arbres eren plenes d'ocells que, quan se sentien el ventre ple, deixaven anar un rajolí espès, que tenia la textura i el color de la llet condensada. No cal dir que quan el rajolí queia damunt del barret d'un vianant es produïa un esclat de renecs. Aleshores l'idioma era ric i els catalans sabien insultar amb molta gràcia.

El Palau de la Virreina, enfonsat entre dues cases de lloguer, semblava una vella xaruga i berrugosa. El Palau March, convertit en comissaria de policia durant l'ocupació napoleònica, aleshores era la seu del Banc d'Espanya. Els baixos del Palau Moja allotjaven comerços poc decoratius, si bé els marquesos de Comillas no s'havien venut encara el jardí, d'on en sobresortien unes palmeres esveltes i fresquíssimes, amb les fulles verdes com els pensa-

ments dels universitaris que vagarejaven pel passeig i potser també dels capellans, que no havien estat, encara, del tot expulsats de la Rambla. Això per no parlar de les prostitutes i dels traficants de droga. Segons explica Josep Pla al mateix *Quadern gris,* la droga es venia a cada cantonada. A la novel·la *Vida privada,* escrita a l'Ateneu, a un pas de la Rambla, en dos mesos inspirats, Josep Maria de Sagarra dóna a entendre que els fills de l'aristocràcia n'eren els principals consumidors.

La Rambla sempre ha generat sentiments contradictoris. El 1860 un comentarista del *The New Monthly Magazine* escrivia: «Després de passejar-me per *alamedas*, *paseos* i d'altres vies molt celebrades d'Espanya declaro sense cap mena de dubte la meva preferència per la Rambla.» I tot seguit, després de comparar el passeig amb l'Unter den Linden de Berlín i d'elogiar l'encant de les tertúlies que s'hi formaven a la nit, sota el clar de lluna, criticava el costum dels homes de bona posició de tirar el fum dels seus cigars a la cara de les senyoretes, igual que «vulgars carreters».

Per seguir l'argument desmitificador, ni tan sols la Rambla de les Flors era exactament com l'havien idealitzat Mossèn Cinto o García Lorca. Josep Maria de Sagarra, el 1935, li va dedicar aquests versos:

> Hi ha més pelats que rics,
> més gent guillada
> que amb el cervell apuntalat;
> i massa fum, neguit i terregada
> i un món una mica estomacat.

«I tot i així –explica Soldevila – quan un estranger recordava Barcelona, el primer que deia era: "Oh, aquella Rambla!"» Fins i tot, «quan, en determinada ocasió, un il·lustre home públic de la ciutat la va designar com la

nostra Via Sacra, ningú no es va posar a riure ni va pas contradir-lo».

Es pot dir que allò que no havia aconseguit el Decret de Nova Planta, ni l'ocupació francesa, ni les cremes de convents, ni els enfrontaments entre liberals i carlins, ni les bombes anarquistes, ni el pistolerisme de la patronal; ni tan sols el creixement de la ciutat a través de l'Eixample i l'absorció dels municipis del voltant, ho va aconseguir el règim de Franco. Aquell general petit però perillós va llevar-li l'ànima, a la Rambla. Fins a la guerra, la força profanadora del passeig no n'havia fet fugir ni la intel·ligència ni les classes dirigents. La Rambla d'abans de la guerra feia bo un estirabot que el Baró de Maldà havia escrit al seu *Calaix de sastre* amb indignada il·lustració: «Jovenel·los o xitxarel·los dissoluts, currucatos fins anant a cavall, fent postures per la Rambla.»

Sense voler, aquell baró covard i rondinaire, que es distreia fent xocolatades, descriu la principal gràcia del passeig. La Rambla era una passarel·la ideal, un espai immillorable perquè l'elit del país pogués lluir-hi la seva superioritat –encara que aquesta superioritat consistís, només, com ha passat sovint a Catalunya, en anar a cavall. La presència de l'elit del país ho ennoblia tot. El fet que el comte Güell s'hagués construït el palau a dues passes de la Rambla i sortís a passejar-hi les patilles permetia que Raquel Meller pogués ser considerada una mena de Marilyn Monroe de Catalunya. La convivència entre burgesos i revolucionaris, la barreja d'escriptors i verduleres, la combinació dels barrets forts dels propietaris amb les gorres dels obrers, donava al passeig la complexitat dels grans espais urbans de les grans metropolis modernes.

Ruben Darío va escriure, mentre rumiava si es quedava a viure a Barcelona, després de fer-se un tip de viatjar pel món: «A més de l'energia catalana, a més del tradi-

cional orgull d'aquest país de conqueridors i de menestrals, a més d'allò que és històric, de tot allò que és permanent, a la Rambla hi triomfa un vent modern que porta el perfum de la prosperitat i del futur.»

Amb Franco, la Rambla va perdre l'aire electritzant. Les elits es van retirar a espais més exclusius i el passeig es va convertir en una passarella rònega i africana. En una entrevista, Sempronio va resumir així la revolució anarquista: «El juliol del 36, els barrets van desaparèixer de la Rambla.» Bé, doncs els barrets no van tornar. Després de la guerra les redaccions dels diaris que no van ser prohibits van buscar d'altres emplaçaments. Els bancs es van traslladar a noves avingudes més modernes i més amples. La Llibreria Verdaguer, que el 1930 importava revistes per a Salvador Dalí i el seu grupet d'avantguardistes, es va esllanguir fins a tancar. Els hotels i els restaurants de luxe també van anar baixant persiana o van buscar indrets menys conflictius. Els escriptors, els polítics i els empresaris que es passejaven per la Rambla, o bé no van poder passar la clivelladora de la guerra, o bé van arrelar al nord de la Diagonal.

Encara que Soldevila no ho digués obertament, amb el franquisme el passeig va perdre l'esperit cosmopolita i català. Després de la guerra, de la vitalitat graciosa del passeig només en van quedar els vestigis. Fins i tot l'aigua de la font de Canaletes va perdre el seu poder. En els bons temps del passeig, l'aigua de Canaletes havia tingut fama de ser la més bona de la ciutat. La creença popular, típica d'un poble sense autoestima, deia que quan els estrangers bevien aigua de la font quedaven enamorats de Barcelona i ja no se'n podien deslligar. Després de fitxar pel Barça, Di Stéfano va posar davant la premsa bevent aigua de la font de Canaletes. Tothom sabia que l'aigua no era tan bona com abans, quan els voltants de Barcelona eren verds, i estaven plens de camps i rierols. Però ningú no

s'imaginava que, poc després, el genial futbolista marxaria al Real Madrid i li donaria una Lliga rere l'altra.

És possible que no tots els barcelonins fossin conscients de la decadència del passeig. En plena dictadura, la ciutat va rebre riuades d'immigrants amb poca cosa a perdre i, a la vida, els gustos són qüestió d'expectatives. Però quan jo era petit –parlo de finals dels anys setanta– la Rambla no produïa cap entusiasme a casa meva; només els avis de la família li servaven fidelitat i era una fidelitat plena de resignació, que mirava de protegir-ne el record com per una mena d'instint de supervivència.

L'avi Enric, per exemple, cada dia s'aturava a comprovar que el seu rellotge anava perfectament sincronitzat amb el de la Reial Acadèmia de les Ciències i les Arts; m'explicava que el rellotge estava connectat amb Suïssa i que des de mitjan segle XIX marcava l'hora oficial de Barcelona. Si no hagués sigut per aquesta mena de detalls, i per les històries que sentia explicar-ne a les sobretaules de Nadal i en les tertúlies a la fresca del meu poble d'estiueig, mai no hauria sospitat que la Rambla tingués alguna cosa a veure amb mi, ni encara menys amb els llibres que hi havia a casa.

Quan jo la vaig conèixer, la Rambla vertebrava un món de petits crims i de disbauxa barata i pintoresca. La gràcia lluminosa del passeig era una caricatura del que havia estat. Era com si el carrer s'hagués podrit sota una crosta de cartells cridaners, de *souvenirs* tirats de preu i de vida marginal, com si en comptes de ser un mirall de les ambicions de la ciutat, fos el mirall de l'escepticisme i la grisor que la dictadura havia escampat per Catalunya.

Em sembla que el gruix de vulgaritat que el franquisme va projectar sobre el conjunt de Catalunya no es notava tant enlloc com a la Rambla. La Rambla potser enlluernava els sud-americans que fugien de les dictadures

bananeres, o els turistes que venien buscant emocions fortes. Però als catalans que tenien una mica de memòria, sobretot els recordava que Franco els havia convertit en estrangers a casa seva.

La gràcia que té la corba del traçat i el desnivell panxut que la porta cap al mar, s'havien tornat detalls imperceptibles. Les prostitutes cada any eren més mamelludes i més lletges. La plaça Reial –on Gaudí va realitzar el seu primer disseny– era assenyalada per les revistes gai de tot el món com un dels centres sexuals més actius i perillosos.

Si els joves anaven a la Rambla només era per fumar o per emborratxar-se lluny dels pares. En un escrit, Quim Monzó explica que amb dotze anys ja hi anava a veure les prostitutes d'amagat. A mi, m'han intentat atracar dues vegades, a la vida, i totes dues a la Rambla. La segona, el noi que em volia prendre la cartera m'amenaçava amb una xeringa infectada: espero que encara es pugui recordar del cop puny que li vaig clavar al bell mig del nas –un nas xato i petit–, i del meu posterior esprint atlètic.

Durant anys, la Rambla em va fer una angúnia irracional. Per més que m'hi esforçava, no hi sabia veure una altra cosa que no fos un món d'històries tristes, d'heroïnòmans, de guillats, de prostitutes repintades, de carteristes amb el cos d'anguila i de vells xacrosos que es distreien fent quinieles. A cap noia de la meva generació no se li hauria acudit d'anar a buscar nòvio a la Rambla, com feien els personatges de Mercè Rodoreda o de Serafí Pitarra. La Ben Plantada d'Eugeni d'Ors s'hi hauria desmaiat al cap de cinc minuts. Això per no parlar de les pretensions llibertines del passeig: el discurs de l'alliberament que pretenia liderar feia riure al costat del procés de substitució cultural que s'hi percebia.

Aquella Rambla no crec que pogués suscitar més formes d'adhesió que una nostàlgia literària, o aquella simpatia que desperten alguns individus que et cauen bé per-

què no són de la família i no has d'aguantar-los més de cinc minuts. El 1954, Henry Miller escriu a Alfred Perlés, l'amic que l'havia acollit a París quan era un rodamon sense ni un euro a la butxaca:

«A la nit, altre cop a les Rambles, vam asseure'ns a prendre l'última copa. Rèiem gairebé fins arribar a les llàgrimes. Tot semblava al·lucinant i còmic. De sobte, van aparèixer els enllustradors de sabates d'un en un, com moscots lents; després, de dos en dos, com un eixam. Les coses se succeïen com en un *somni*, un d'aquests *somnis* deliciosos que es connecten i es desconnecten a voluntat. Havíem retornat, en *somnis*, a altres dies de *somnis*. En teníem milers a l'abast, i disposàvem d'un temps infinit per reajustar-los. Era un interregne que recordava la Davanchan que fèiem aparèixer a la Vila Seurat.»

La cursiva és meva: Henry Miller podia somiar tant com volgués perquè la Rambla se li'n fumia, i perquè les drogues i l'alcohol ja produeixen aquests efectes psicodèlics. L'ambient de tercer món que tenia el passeig alimentava la imaginació i la vanitat dels estrangers, però en aquells encants tan rebaixats, tot tenia un punt de comèdia putrefacta. La Rambla semblava un d'aquells restaurants bruts i sorollosos, amb estovalles de paper i preus desorbitats, que les grans ciutats reserven als nou-rics que es pensen que fins i tot la misèria es pot comprar.

Gabriel García Márquez va escriure el 1970, en un article a *El País:*

«Tenia una gran nostàlgia d'aquella bella nostàlgia, la nit de la setmana que vaig sortir al teatre amb els amics de Barcelona. Les Rambles baixaven més plenes i tumultuoses que mai, i les enormes estrelles de Nadal encara eren posades, amb els seus llums de colors. Entre la gentada, els *gringos* despistats i les sueques suculentes, i gairebé nues en ple mes de gener, hi havia els exiliats d'Amèrica Llatina amb els seus encants de bagatelles, amb els nens

embolicats amb draps, que sobreviuen com poden mentre el vaixell de tornada també arriba per a ells.»

I això era la Rambla: una oportunitat perduda, el fruit podrit d'un món que no havia pogut ser. El primer bon record que en tinc és la celebració de la victòria del Barça a la Copa d'Europa de 1992 contra la Sampdoria, amb gol de Ronald Koeman, aquell defensa ros que tenia la cintura de ciment i un canó de gran calibre al peu. Ni tan sols llavors em va semblar que el passeig tingués gaire a veure amb mi.

A *La plaça del Diamant,* Mercè Rodoreda porta la Colometa fins a la Rambla perquè, en el remolí de desgràcies que l'engoleix, pugui retrobar-se amb ella mateixa i recordar qui és: «Un dia, a la Rambla de les Flors, davant d'una tempesta d'olors i de colors, vaig sentir una veu darrere meu... –Natàlia... Em vaig pensar que no era jo, de tan acostumada a sentir només Colometa, Colometa. Era el meu primer promès...»

Josep Pla també es va retrobar amb ell mateix, a la Rambla, un dia buit i trist de la postguerra. Josep Vergés explicava que el va veure caminant passeig avall tot moix, poc després de ser acomiadat de *La Vanguardia Española*. Potser era a la rambla de Catalunya, però no espatllem l'anècdota. Figura que l'editor de *Destino* es va trobar Pla amb la moral molt baixa i li va proposar de publicar-hi una columna que faria època. Val a dir que aviat després d'aquest retrobament l'escriptor va marxar de la ciutat. Pla va guardar el barret fort en un armari i es va posar la boina. I per sempre més va preferir fer els seus passejos peripatètics pel voral de la carretera de Palafrugell.

A les seves memòries, el president dels Estats Units, Barack Obama, també parla del passeig. Obama va venir a Europa buscant-se a si mateix i, esclar, algú que es busca a si mateix no pot deixar de passar per Barcelona. Quan va arribar a la ciutat, l'acompanyava un descone-

gut que se li havia enganxat durant el viatge: «Com es deia, aquell home? No ho sabria dir, només sé que estava famolenc i que era lluny de casa; era un de tants fills de les excolònies –algerians, antillans, pakistanesos– que travessava les barricades dels seus antics amos, mirant d'organitzar la seva invasió esparracada i atzarosa.» Obama explica que tot anant cap a la Rambla es va sentir com si conegués aquell home perfectament, «com si venint de dos extrems oposats de la terra, tots dos estiguéssim fent el mateix viatge». És a dir, que abans de trepitjar el passeig el mite ja l'havia seduït. La Rambla com si fos Roma o la Meca.

Abans de la Guerra Civil, Josep Pla va escriure: «La humanitat de la Rambla! Aquest és un carrer insondablement humà! Quantes històries entren i surten cada dia d'aquests cafès, d'aquestes botigues, d'aquestes escaletes. L'aire està impregnat d'humanitat. De vegades hi trobes tipus estranys, homes i dones que se us queden mirant fixament un instant, amb un posat una mica idiota.»

Malgrat el franquisme, la Rambla no va deixar mai de ser un mirall extraordinàriament humà. Com tot els carrers mítics de les grans ciutats, la Rambla sempre ha fet companyia als desarrelats, als bales perdudes, als idealistes que no troben el seu lloc al món. La idea d'Humanitat que el passeig projectava quan jo era jove em semblava degradada, maliciosament simple, folkloritzada. Però potser era més fàcil veure-s'hi reflectit si eres estranger o si vivies lluny del teu país i l'enyoraves. Com Montserrat Roig, que a *L'agulla daurada* diu que enyora la Rambla i tot seguit s'adona que el seu enyorament és una mica tòpic, perquè quan és a Barcelona gairebé no hi posa els peus.

Resumint, les idealitzacions em semblaven una presa de pèl –excepte quan eren cíniques, com aquesta de l'Umbral: «Si el rey pide un periódico en las Ramblas debe pedirlo en catalán.» El mite del passeig havia quedat en

mans dels intel·lectuals anomenats antifranquistes, que estaven tots traumatitzats per l'educació rebuda durant la dictadura. Per justificar la seva castellanització es presentaven com a defensors de la pobrissalla, idealitzant una misèria que no sols no patien, sinó que visitaven amb les mateixes ganes de gresca amb què els seus odiats burgesos freqüentaven les cases de barrets o la *querida*.

És possible que la Rambla agradés a determinats escriptors perquè els permetia descansar de la seva catalanitat, que aleshores era una creu de la passió més pesada que ara. Aquesta és una de les virtuts que Terenci Moix i Anna Maria Moix semblen trobar-hi en un text conjunt que van signar a finals dels anys vuitanta:

«La Rambla configura un parèntesi on l'imprevist i la mescla manen sobre una gent que des de fa molts anys ha aconseguit convertir la capacitat de conviure amb altres cultures en una característica quasi ètnica, i això mitjançant l'adopció d'unes normes cíviques mai escrites ni explicitades, les quals es podrien resumir en un emblemàtic viure junts però no barrejats. Per barrejar-se cal sotmetre's a deixar de ser –ni que sigui una mica– allò que som per tal de ser allò que són els altres.»

Probablement, per això la Rambla em deprimia. No esperava trobar-hi barretines, aquelles barretines llargues i vermelles que feien tanta gràcia als viatgers del segle XIX. Senzillament, no volia barrejar-me amb el paisatge humà que hi circulava. Un carrer mític t'ha d'encomanar esperança, t'ha d'empènyer a proposar-te reptes, t'ha de fer somiar en d'altres vides. I la Rambla em semblava depriment. El que em deprimia no eren els pentinats multicolors dels punkies, ni la cara demacrada dels drogoadictes, ni els travestis sense operar que es posaven la mà al paquet i et deien «toca, toca!». El que em deprimia era l'alegria falsa que hi surava, l'ambient de pandereta que tan bé legitimava la baixada de llistó que es respirava en

les parets escrostonades dels edificis gòtics que havien senyorejat la capital segles enrere.

Era la falsa modèstia amb què es mostrava la resignació d'un país sencer el que em feia angúnia. La possibilitat d'acabar engolit per l'esperit d'aquell passeig vençut em revoltava. A partir de la postguerra, els escriptors que volien criticar la Rambla disfressaven la seva impotència de malenconia. Josep Maria Espinàs, en el seu llibre sobre els carrers de Barcelona, publicat als anys setanta, primer diu que és natural que les botigues i els cafès dels temps dels avis hagin passat a millor vida. És l'economia moderna, assegura. Però tot seguit escriu: «Hem parlat d'un bar. El London. És un local que inauguraren fa seixanta anys. Amb el seu taulell de marbre, amb les seves motllures, segurament és el cafè més ben conservat de Barcelona, i el que evoca amb més fidelitat una època i un ambient. No ens fem il·lusions, esclar: qualsevol dia el desmuntaran; tot es va destruint, en aquesta ciutat, que sembla tenir vocació esnob d'estrenar-se cada dia.»

Em fa l'efecte que si l'Espinàs s'hagués sentit lliure de dir el que pensava –o hagués sigut una mica més valent– n'hauria escrit quatre de fresques sobre la modernitat d'aquella Rambla de l'últim terç del segle XX. Tampoc no crec que les anècdotes que se n'explicaven fessin tanta gràcia com es pretenia. Sempronio deia que havia vist vendre un volum de les Obres Completes d'Unamuno a les quatre de la matinada, en un quiosc de Canaletes. No tinc res en contra del Kiekegaard ibèric, però si les obres haguessin sigut d'Eugeni d'Ors, de Joan Maragall, d'en Pla, d'en Sagarra, el passeig hauria sigut menys xavacà, i a Sempronio l'anècdota li hauria fet més gràcia.

En un assaig sobre Mariano José de Larra, Azorín parla de la recepció que els grans moviments literaris europeus del segle XIX van tenir a Barcelona i, comparant la Rambla amb el carrer Alcalà, diu: «Som una mica poble

a Madrid.» El comentari reflecteix tota una època. És una època que s'allarga fins al primer terç del segle xx, quan Juan Ramon Jiménez escriu allò de «Madrid d'avui. Poble de la Manxa que mor. Ciutat catalana que neix».

Després de la Guerra Civil el discurs de la Barcelona civilitzadora ja només es podia fer des del cinisme, perquè la Rambla va quedar en mans de la Guàrdia Civil, dels soldats ianquis i d'un ventall de folls i transvestits que no eren altra cosa que el símptoma d'un fracàs col·lectiu descomunal. Als anys cinquanta un dels popularitzadors de la literatura de viatges per a turistes, Henry Vollam Morton, va aterrar a Barcelona. Probablement sense voler, va descriure així la farsa cosmopolita de la Rambla creada per la dictadura:

«A mesura que es fa fosc, es poden veure els estrangers esperant prop dels quioscs de les Rambles l'arribada dels diaris, que vénen per avió. La població estrangera deu ser variada, perquè hi pots trobar diaris anglesos, americans, francesos, alemanys, italians, suïssos i d'altres. Recordo el dia que vaig demanar el *The Times* per primer cop. L'home del quiosc em va mirar estranyat i va fer que no amb el cap. No havia sentit mai el nom d'aquell diari. Quan li vaig assenyalar l'exemplar, va somriure. Ah "el Timis". Aquell dia vaig aprendre a demanar-lo i mai més vaig tenir problemes.»

Ja sé que cal ser tolerant, sóc conscient que les coses les estimes pels defectes. Fins i tot comprenc que bona part de l'encant de Barcelona ve de la fe exagerada –gairebé desesperada– amb què els catalans ens estimem allò que és nostre. Però això no treu que mentre a tot arreu sentia elogis de la Rambla a mi em costava de veure-m'hi reconegut, cosa que no deixava de fer-me ràbia, alhora que m'engreixava el cuc de la curiositat.

També té nassos que la Rambla em semblés un aparador del mal gust en una època en què jo trobava normal

caminar amb una noia agafant-li el cul amb la mà per dins del pantaló. Potser algun encant conservava dels bons temps que no vaig saber veure. La qüestió és que no vaig començar a estimar-la fins que no vaig haver llegit una novel·la de Néstor Luján que es titula *La Rambla fa baixada*. El llibre explica l'esclat de contradiccions que va seguir la proclamació de la II República a través d'una família benestant de Barcelona. Amb els seus decorats d'època, Luján em va ajudar a comprendre la devoció que els meus avis tenien pel passeig, i també l'encant cubista que s'amaga sota la seva processó caòtica.

No sé fins a quin punt es pot recuperar la Rambla d'aquella ciutat que va fer el cant del cigne als anys trenta. Però tampoc no crec que això sigui important. Sempre que mirem de salvar els nostres amors, o els amors de les persones que estimem, barregem la intel·ligència amb el licor de nostàlgia. Confonem el passat amb la nostra candorosa imaginació i, quan la realitat ens decep, diem: «Ja no és el que era...» Aleshores sabem que ens ho estimem. I quan una cosa ens l'estimem, si no som rucs del tot, sempre mirem de fer el possible per salvar-la. I és així que amb una mica de sort i de tenacitat, la millorem.

Consell d'Edicions i Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona:
Jaume Ciurana i Llevadot, Jordi Martí i Galbis, Jordi, Joly i Lena, Vicente Guallart i Furió, Àngel Miret i Serra, Marta Clari i Padrós, Miquel Guiot i Rocamora, Marc Puig i Guàrdia, Josep Lluís Alay i Rodríguez, José Pérez Freijo, Pilar Roca i Viola.
Director de Comunicació i Atenció Ciutadana: Marc Puig
Director d'Imatge i Serveis Editorials: José Pérez Freijo

Publicat per:
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 1er 1a A
08037 Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com
Cercle de Lectors
Círculo de Lectores, S.A.
Travessera de Gràcia 47-49, 08021 Barcelona
www.cercle.cat

Primera edició: novembre de 2012

© Enric Vila, 2012
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2012
© Círculo de Lectores, S.A., 2012, per a l'edició club

Fotocomposició: Maria Garcia
Impressió i enquadernació: Rodesa
Dipòsit legal: B. 25546-2012
ISBN Galaxia Gutenberg: 978-84-15472-61-2
ISBN Cercle de Lectors: 978-84-672-5378-8
N.º 11296

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a part les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45)